

58 . București | Punct: Calea Victoriei, nr. 9 și str. Ilfov, nr. 5 | Anul: 2004

Anul: 2004

Cod RAN: 179132.62

Perioade: Evul Mediu

Epoci: Epoca medievală timpurie, Evul Mediu

Categorii sit: Domestic

Autori: Dan D. Ionescu, Gheorghe Mănușu-Adameșteanu

Instituții: Institutul Național al Monumentelor Istorice, Muzeul Municipiului București

Raport

Pentru ridicarea unei clădiri noi în curtea imobilului din Calea Victoriei No. 9 și Str. Ilfov No. 5 - proprietatea C.N. Loteria Română S.A. - între 7-24 Martie 2004 s-au demolat mecanizat anexele ABCD, fiind dezvelite zidurile construcțiilor din vechime, care fuseseră semnalate în Studiul Geotehnic/Iunie 2003 și în Studiul Istoric/August 2003.

În Certificatul de Urbanism No. 46/08 07 2003, emis de Primăria Municipiului București, se menționează: "Imobilul în suprafață de 3253,17 [m²], situat în intravilanul Municipiului București, [este] inclus în lista monumentelor bucureștene1 [...]" și că "Se solicită demolarea parțială a corpurilor ABCD (conform plan anexă) și realizarea unui nou corp de clădire DS+P+2E cu funcțiunea de birouri"2

Demolarea3 ar fi continuat cu excavarea suprafeței destinată noii construcții, dacă, începând cu 24 Martie 2004, Gheorghe Mănușu-Adameșteanu și Dan D. Ionescu, nu ar fi intervenit pentru oprirea excavărilor. Ca urmare a intervențiilor MMB, INMI și a DCCPCN București, a fost suspendată autorizația de desființare emisă de Primăria Capitalei, aplicându-se prevederile O.G. No. 43/2000, art. 18, lit. a) cu modificările și completările ulterioare, privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național. În data de 26 martie 2004, MMB a solicitat eliberarea unei autorizații de săpătură arheologică preventivă Direcției Monumentelor Istorice și Muzei din MCC, emisă cu nr. 53/26 Martie2004; în baza acesteia, ca și a contractului nr. 133/Martie 2004, încheiat între CNLR. și MMB, între 26 Martie-30 Aprilie 2004 s-a desfășurat etapa I a șantierului arheologic de pe acest sit.

Coordonarea șantierului a fost asigurată de către Gh. Mănușu-Adameșteanu, de la MMB, iar de la INMI au participat arhitecții Dan D.Ionescu și Ioan Munteanu (relevu de arhitectură), precum și inginerii geodezi Constantin și Gabriel Mehedințeanu (ridicarea topo). Cercetarea arheologică s-a desfășurat pe direcția V-E și S-N, pornind de la zidul parțial distrus de excavare dovedit a fi contrafortul V al ultimului paraclis existent aici.

Ca urmare au fost dezvelite: construcții civile, construcții religioase destinate oficerii slujbelor creștin-ortodoxe, conducte din oline pentru aducțiunea apei și două construcții cu destinație încă incertă (tunele sau canale).

Cele mai vechi complexe identificate aparțin unui orizont de locuire medievală, databil în sec. XV-XVI. Cele mai timpurii aparțin celei de-a doua jumătăți a sec. al XV-lea, groapa nr. 6, în umplutura căreia s-a găsit ceramică comună (fragmente de vase borcan și oale cu toartă) dar și două vase smălțuite, întregibile, aparținând categoriei ceramicii smălțuite sgraffitate (un castron de mari dimensiuni și o farfurioară). El corespunde primului orizont de locuire înregistrat în zona Curții Vechi, după construirea unei fortificații (1459-1460) de către domnitorul Vlad Țepeș.

Majoritatea descoperirilor (cinci locuințe și șapte gropi menajere) datează din sec. al XVI-lea, toate locuințele fiind distruse în urma unor incendii, unul dintre acestea ar putea fi cel din anul 1595, când Sinan Pașa a incendiat Bucureștiul.

Formele ceramice folosite sunt relativ puține și aparțin, în proporție de cca. 90 %, ceramicii comune, nesmălțuite: oala cu toartă, cu buza înălțată, reprezintă tipul predilect, alături de care apar borcane, ulcioare, capace. Ceramica smălțuită este surprinzător de puțină, ne aflăm în vecinătatea Curții Domnești, dar procentul scăzut este compensat printr-o varietate mult mai mare a formelor: farfurii, castroane, străchini, ulcioare.

O categorie aparte, surprinzător de bine reprezentată, o constituie cahlele, dintre care doar o mică parte sunt acoperite cu un smalt de culoare galbenă sau verde: cahle cilindrice, discuri decorative sau plăci dreptunghiulare

Construcțiile civile zidite se rezumă la fragmente de fundații, dintre care unul a aparținut, probabil, unei compartimentări interioare a curții vechilor case boierești existente înaintea Caselor Văcărescu⁴. Zidul este la distanța de cca. 0,3 m E de absida altarului ultimei biserici: are lungimea de cca. 7,5 m și înălțimea fundației de cca. 0,45 m. Zidul este ritmat pe ambele fețe de trei pilaștri, tot din cărămidă.

Construcțiile religioase care au funcționat între sec. XVI și 1893, constau din fundațiile și foarte puțin din elevațiile a patru biserici succesive pe același loc, ca și din construcțiile lor anexă. Ultima biserică (paraclisul Văcărescu-Bellu) fiind dăruită în 1892/1893, succesiunea bisericilor ar putea să fi fost următoarea: B.I – B.II – B.III – C.I – C.IIA – B.IV – C.IIB5

B.I: orientată E-V, plan rectangular, capătul E încheiat cu o absidă, iar cel V, probabil, poligonal; ambele sunt semicirculare la interior și, poate, poligonale la exterior (fiind suprapusă de B.II, III, IV nu se pot face observații); absida V: decroșată față de navă. Are: lungimea exterioară de cca. 11 m, lungimea interioară de cca. 9,8 m, lățimea exterioară de cca. 6 m, lățimea interioară de 4,4 m, grosimea zidului exterior de cca. 0,6 m, grosimea zidului interior cca. 0,4 m.

Fundația laturii de S și terminația de V sunt vizibile parțial, ca și 2 contraforți "pară", așezați oblic (SV-NE, respectiv SE-NV) față de latura de S. Porțiunea de fundație are: înălțimea de cca. 0,65-1 m; lungimea de cca. 9 m (lungimea absidei de cca. 3,7 m, lungimea laturii de S cca. 5,3 m); lățimea vizibilă de cca. 0,6 m; contrafortul SV-NE: lungimea de cca. 1 m; lățimea de cca. 1 m. Un contrafort similar este la mijlocul laturii de V.

Date: ctitorită, poate, înaintea mijlocului sec. al XVI-lea (un dinar de la 1573/75 a fost găsit imediat la N de biserică), B.I va fi dispărut datorită războaielor din timpul lui Mihai Viteazul - cum sugerează stratul gros de arsură. O cărămidă profilată ornamentală smălțuită, fragmentară descoperită sub fundația B.II, în partea VNV a terminației vestice are profilatura decupată circular, ca un sfert de cerc; probabil decora fațada B.I ori II (arcul unei ferestre, cornișa ori brâu).

B.II: orientată E-V, plan rectangular, capătul estic este încheiat cu o absidă, cel vestic poligonal, ambele semicirculare la interior și decroșate față de navă. Are lungimea exterioară cca. 12-13 m (dedus); lungimea interioară cca. 11 m (dedus); lățimea exterioară cca. 7-7,5 m; lățimea interioară cca. 5,6 m; grosimea zidului exterior este de cca. 0,5-0,6 m.

B.II este alcătuită din trei spații interioare: 1. vestic, 2. central – ambele despărțite printr-un zid, 3. estic, care, probabil, se pierde sub o catapetasmă masivă din zidărie. Capătul V: octogonal înafară, aprox. oval la interior. Absida estică tinde către semicerc în interior și în exterior. La exterior absida estică se racordează cu zidul nordic prin două decroșuri succesive, cu laturile lungi oblice față de latura nordică a B.II. Zidurile central-nordic și al capătului vestic au câte două fisuri late, transversale, până către talpa fundației. Cota fundației B.II: cca. 0,15/0,20 m deasupra cotei fundației B.I.

Date: înăuntrul B.II, la -0,2 m de nivelul fundației S a B.IV, a fost găsit o jumătate de gros polon (1624), dublu perforat, probabil dintr-un mormânt deranjat al B.II. Moneda și actul din 1654 Mai 25 în care apare «besearea Tabacilor», ne îndeamnă să presupunem că aceasta este B.II6.

B.III: orientată E-V, plan rectangular, capetele de V și de E sunt încheiate, primul cu o absidă, iar al doilea poligonal, ambele ușor decroșate față de navă. Are lungimea exterioară de 13 m; lungimea interioară de 11,5 m; lățimea exterioară de 8-7,8 m; lățimea interioară de 6,4 m; grosimea zidului exterior de 0,8-1 m.

Ziduri interioare: fundația catapetesmei amintite. Credem că aceasta ar data dintr-o fază a lui B.III,

poate curând după construirea ei; cota fundației catapetesmei este cu cca. 0,15/0,20 m mai sus decât fundația B.III. Terminația de V a B.III: decroșată către N și poate către S7; la exterior heptagonală, la interior turtită, tinde către o elipsă, este evidentă intenția constructorului de a o trasa urmând traseul absidei B.II.

Către sud-vestul acestui spațiu, la intersecția zidurilor B.(I, II, III, IV) există un fragment din pardoseala de cărămidă a pridvorului B.III. Altă pardoseală, din lespezi, e între exteriorul laturii de N a B.III și B.IV; sunt două dalaje: lespezi de cca. 0,4x0,4 m și lespezi de cca. 0,7x0,35x0,07 m, suprapuse de zidul de N al B.IV și se opresc lângă zidul de N al B.III. Poate fi pavamentul exterior al lui B.III din dreptul golului de acces ?! Absida estică tinde către semicerc la exterior și la interior; grosimea zidului estic al absidei este de cca. 0,9-1 m, adică mai gros decât restul B.III. Zidurile încăperii centrale au către talpa fundației patru arce de descărcare: două, pronaos și naos și două în pridvor ce seamănă cu cele din fundațiile Casei Văcărescu-Ghica sfârșitul sec. XVII - începutul sec. XVIII9.

Date: pentru B.III nu dispunem deocamdată decât de o para de la Ahmed al III-lea (1703-1730)10; găsite între B.IV-III, se poate să se fi datorat vreunei înhumări în B.IV.

B.III pare să fi funcționat, între a doua jumătate a sec. XVII - 1740. B.III e analogă cu bisericile: Adormirea Maicii Domnului (Curtea lui Stoica Ludescu, Ludești-Dâmbovița, c. 1660) și Sfinții Trei Ierarhi (Curtea lui Matei aga Cantacuzino, † 1690), Filipeștii-de-Pădure, Prahova (ante. 1690).

B.IV: orientată E-V, plan rectangular, uninavat, extinsă la N (preluare de la B.III?). Absida estică: decroșată, heptagonală în afară, în interior tinde către semicerc; la exterior fundația este lățită față de elevație, mai mult decât la V. Porțiunea vestică a B.IV este sprijinită de un contrafort către panta dinspre albia veche a Dâmboviței. Are: lungimea exterioară cca. 15,5 m; lungimea interioară de 13,5 m lățimea exterioară de cca. 9 m; lățimea interioară de 7 m; grosimea zidului exterioară de 1,06-1,17 m; înălțimea zidurilor de 1,5-2 m (și câteva asize din elevație).

Interiorul este divizat de catapeteasma B.III (IV?), eventual preluată de B.IV.

Date: trei acte (1776 Ianuarie 22 și 23, și 179111), ca și dărmărea după Mai 1891 și ante. Aprilie 1892 (nu mai figurează pe Planul Bucurescilor, 1893, de ing. Gr. Al. Orăscu). Alt act (1778 August 20) arată că paraclisului Stretenia/Întâmpinarea Domnului "ctitorul îi dăruie o carte"12.

Paraclisul nu apare pe Planul Rus (1770)13, nici pe Planul F. Purcell (1789)14, dar este pe Planul F. Ernst din 179115. Lipsind de pe Planul Rus paraclisul ar fi putut fi afectat de războiul Ruso-Turc (1768-1774). Refacerea lui putea avea loc între 1774-1791, dar și după 1803 de văduva Ecaterina Văcărescu, după "cutremurul cel mare", 14 Octombrie 1802. Trebuie să ținem cont și de execuția neîngrijită a cărămizilor și a zidăriei paraclisului, specifică refacerilor de după 1802.

Asupra boltirii bisericilor nu ne putem pronunța, căci nu avem repere.

Finisaje: unele au fost tencuite înăuntru și înafară, dovadă numeroasele fragmente de tencuială și zugrăveală găsite.

Deoarece este rar întâlnită succedarea pe același loc a trei biserici cu același plan, ceea ce denotă prestigiul evident al primei biserici, am încercat să găsim analogii cu alte lăcașuri. Deocamdată singurele analogii între B. (I, II, III) cu altele similare din străinătate, sunt cu biserici din Ungaria și Armenia (sec. IX-XIII). În România există încă un număr suficient de mare de biserici din lemn, de același tip de plan cu B. (I, II, III), dar nu putem stabili, momentan, vreo filiație directă. Arheologic, au fost identificate biserici asemănătoare la: Târgu Trotuș (sec. XIV-XV), Vadul Sorești-Buzău (sec. XV), Mărgineni-Prahova (biserica Curții lui Drăghici Cantacuzino, sec. XVI-XVII), Ștefan cel Mare - Bacău (sec. XVI-XVII), biserica «Olari» din Curtea de Argeș (sec. XVII), iar în Republica Moldova la Orheiul Vechi (cca. 1350/60).

Biserici în uz: biserica mare (1609) și biserica cimitirului Mănăstirii Dragomirna (1602); biserica Curții logofătului Tăutu din Bălinești (1493); «Biserica Coconilor», Curtea Domnească, Suceava (1643);

Construcții cu funcțiune incertă: două tunele (sau canale), situate la N-NE de biserici.

Segmentul I: orientat NV-SE; lungime exterioară cca. 15 m; lungime interioară cca. 10 m; lățime exterioară de cca. 1,8 m; lățime interioară de cca. 0,87/88 m; înălțime interioară de cca. 1,08/1,10 m (la

cheie); podeaua: executată din cărămizi, bine arse, așezate în lung (26/28x13/14x4/5), grosimea mortarului fiind de 0,5-2,5 cm; acoperit cu o boltă "în leagăn": înălțimea cheii de boltă este de 1,083 m de la pardoseală. Are două spărturi largi provocate în sec. XX, prin construirea a două canale verticale pentru scurgerea apelor.

Segmentul II, lungimea de cca. 0,75 m, păstra doar latura nordică - prăbușită la ploaia din iulie 2004.

Ambele tunele suprapun locuința 1, din sec. al XVI-lea, care se constituie astfel într-un terminus post quem pentru construcția primului tunel. Tunelul 2 intersectează conducta de apă 1, care datează din sec. al XVII-lea. Având în vedere aceste relații stratigrafice, dar și tipul de construcție, se poate aprecia că cele două tunele au fost construite și au funcționat în cursul sec. al XVIII-lea.

Pe latura de N a suprafeței cercetate au fost dezvelite și două segmente ale unor conducte din ceramică, pentru aducțiunea apei: conducta 1 a fost surprinsă în profilul de E și se îndreaptă, într-o ușoară pantă, spre V, fiind cercetată pe o lungime de 4 m. Este formată din olane cu lungimea de 0,40 m și cu diametrul de 0,14 m, acoperite la interior cu smalt în color. Acestea sunt prinse cu un strat de mortar gălbui, sfărâmișos și protejate cu cărămizi de dimensiuni diferite (0,26x0,13x0,04 m; 0,26x0,12x0,45 m; 0,23x12,5x0,45 m), dispuse «în două ape», pe înălțime. Nivelul la care a fost așezată, la 0,05 m, deasupra nivelului de fundație de la tunelul 2, nu permitea deversarea în acesta, construit ulterior. Traseul conductei suprapune parțial groapa 1, din sec. XVI, care se constituie astfel într-un terminus post quem pentru construirea acesteia și ne permite să apreciem că ea a funcționat în cursul sec. XVII. Conducta 2 a fost surprinsă la V de tunelul 2, având traseul ușor deviat spre N și se păstrează pe o lungime de 2,60 m: ea este formată din olane cu lungimea de 0,38 m și diametrul de 0,15 m, acoperite la interior cu smalt verde. Există diferențe față de conducta 1 și la sistemul de protecție al olanelor: acestea sunt montate într-un pat de mortar de culoare alb gălbuie, fin, mai deschis și mai dur decât la prima conductă. Lateral, cărămizile sunt dispuse pe lungime, iar la partea superioară există un rând pus orizontal; s-a folosit un singur tip de cărămidă (0,24x1,25x0,04 m). Traseul conductei suprapune locuința 2, din sec. XVI, care se constituie astfel într-un terminus post quem pentru construire, ne permite să apreciem că și ea a funcționat în cursul sec. al XVII, fiind ulterioară primei conducte.

Note

1. Cf. Listei Monumentelor Istorice/1992, vol. J - Z, p. 264, Cl. Victoriei 9/Corp A: Fost Case I. Văcărescu/Prager/Semnificație arhitecturală/Tip clădire: dotări comerciale/Datare: 1888-1890"
2. Sublinieri și paranteze drepte adăugate de GMA. și DDI.
3. Executată cu Avizul DCCPCN București No. 393/Z/23.07.2003, emis fără condiții.
4. Arh. Dan D. Ionescu, Memoriul preliminar de arhitectură privind... Paraclisul descoperit pe Cl. Victoriei No. 9, mss., Aprilie/Octombrie 2004, p. 13, 14 și 24.
5. B (I, II, ...) = Biserica (I, II, ...). C I = Construcția I. C II (A, B) = Construcția II, faza (A, B). Aceste construcții erau, probabil, faze ale unui exonarthex poligonal (ca la mănăstirile Tismana, Stănești, Căluu, Tutana, Băleni, etc., unde însă erau poligonale regulate).
6. D. D. Ionescu, Memoriul preliminar..., p. 15-19 (cf. G. Potra, Documente privitoare la istoria orașului București (1594-1821), Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1961, doc.28/p. 108, doc. 29/p. 109, doc.90/p.171-172; G. Potra, Documente... (1634-1800), Buc., 1982, doc.8/p.58)
7. În măsura posibilităților ar fi necesar un sondaj pe latura sudică spre lămurirea acestui aspect.
8. Credem că acest spațiu central unifică trei compartimente: pridvorul, pronaosul și naosul.
9. G. Cantacuzino, O mare locuință feudală în București descoperită prin săpături arheologice, în Cercetări arheologice în București, vol. II, Muzeul de Istorie a Orașului București, 1965, București, p. 329, 331 (nota 2), 332 (fig. 5/1, 5/2), 333 (fig. 6/1,6/2), 334 (fig. 7/1).
10. Monedă găsită de către D.D.I.
11. Dr. Cezara Mucenic, Studiu Istoric/Casa Ienăchiță Văcărescu/Bellu/Prager/Cl. Victoriei No. 9, sector 3, București, august 2003, p. 7.
12. N. Stoicescu, Repertoriul monumentelor feudale din București, Ed. Academiei, București, 1961, p. 78 (și nota 6).

-
13. I. Ionașcu, Planul cartografic inedit al orașului București din anul 1770, în Revista de Istorie, 5, 1959, p. 125-126 și planul reprodus în anexă.
14. Arhitecții L. Stoica, N. Ionescu-Ghinea, Dan D. Ionescu, P. Iliescu, C. Luminea și M. Georgescu, Istoria și arhitectura lăcașurilor de cult din București, vol. 1, Planuri și tabele, Ergorom' 79, București, 1999, p. 122 și 129.
15. G. D. Florescu, Din Bucureștii vechi..., București, 1935, Planul sublt. F. Ernst.
-

Informații suplimentare online

[Raportul 3083 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
